

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ותשע

נצבים-וילך (תש"ל)

הפטרה כמנהג ספרדים
ישעיהו נ"ה ו-י"ג, נ"ו א'-ח'

א. שאלה כללית

י"א. יש אומרים: רעיונות חלקה הראשון של הפטרתנו (נ"ה ו-יג) דומים בהרבה לרעיונות פרק מ', ביחוד פסוקים ו'-י"א בהפטרנו לפסוקים י"ב-ל"א שם.

(1) הסבר מה הם הרעיונות הדומים.

xx (2) הסבר על פי הנאמר בפרק ההוא (מ') את פסוקי ח'-ט' אצלנו, בגד אלו מחשבות בלב השומעים פונה הנביא בפסוקים אלה?

ב. דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב

1 ספרי נשא (פסוק מ"ב):

כתוב אחד אומר "דרשו ה' בהמצאו" וכתוב אחד אומר (יחז' כ' כ') "חי אני אם אדרש לכם" - כיצד יתקיימו שני כתובים הללו? עד שלא נחתם גזר-דין - "דרשו ה' בהמצאו", משנחתם גזר-דין - "חי אני אם אדרש לכם".

יבמות מ"ט:

תניא שמעון בן עזאי אומר: מצאתי מגילת יוחסין בירושלים וכתוב בה... מנשה הרג את ישעיה. אמר רבא מידן דייניה וקטליה. (דן אותו כנביא שקר והרגו). ...אמר לו (=מנשה): משה רבך אמר (דב' ד') "מי כה" אלוקינו בכל קראנו אליו" - ואתה אמרת "דרשו ה' בהמצאו"? אמר ישעיה: ידענא ביה דלא מקבל מה דאימר ליה... (יודע אני בו שלא יקבל מה שאומר לו... ולהלן מסופר שם איך הרגו מנשה). מכל מקום קשו קראי אהודי... "דרשו ה' בהמצאו" - הא ביחיד ("מי כה"...) בכל קראנו אליו" הא ברבים. ויחיד אימת? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה: "אלו עשרה ימים שבין ראש-השנה ליום הכפורים".

(1) מה היא הסתירה עליה עומד הספרי ומה הסתירה שעליה דיבר מנשה?

(2) האם הבי"ת של "בהמצאו", "בהיותו" מתפרשת לפי כל אחד משני הקטעים הנ"ל (הספרי, הגמרא) כאחת הבי"ת"ן בפסוקים הבאים:

בראשית מ"ה	בהתודע יוסף אל אחיו
דברים י"א	בשבתך בביתך
הושע י"ב י"ג	ויעבד ישראל באלה ובאלה שמר
	ובנביא העלה ה' את ישראל מסצרים
תהל' קכ"ב	שמחתי באומרים לי בית ה' בלך

2 השוה עוד לפסוקנו:

חובת הלבבות שער התשובה פרק י'

...וכבר בארתי לך, אחי, מחובות התשובה וגיליתי לך מאופני החזרה מה שיש בו טענה עליך, ונפסקו בו אמתלאותיך; ומה תאמר מחר לאלוקיך? "סכלתי!" - ולא סכלתי! או תאמר: "עשיתי מה שעשיתי ואיני יודע" ומה תהיה תשובת השאלה הזאת? ומבלי ספק נהיה נשאלים! הכן התשובה בעוד שמאריכין לך. ודע, אחי, כי התשובה על זה איננה יוצאת כי אם ממעשינו, לא מדברינו, וחשוב עם נפשך - תגיע לרצון בוראך... הקיצה אחי משנת פתיוותך וחמול על נפשך שהיא הנכבדת שבפקדונות הבורא אצלך. וכמה ועד מתי העכוב הזה? וכבר כלית ימך ברצון תאוותך, כאשר יעשה העבד הרע. הלא תשוב לכלות שאר ימך ברצון בוראך. וכבר ידעת כי ימי האדם קצרים, ותשאר בלי ספק יותר קצר, כמו שאמר חז"ל: "היום קצר והמלאכה מרובה".

היתה לך אחי רוח יקרה ונכבדת וכבדת בה העולם הזה הנבזה והכלה, והנחת אחריתך (ה) נשאת לך! הלא תנשא רוחך אל המקום הנכבד והמעון הרם אשר לא תושלנה הרוחות העולות אליו לעד; ותמהר בעוד שער התשובה פתוח והקבלה והכפרה מצויה, כמו שאמר (ישע' נ"ה) "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב".

מהר, אחי, מהר קודם בא פחדך, כי אינך בטוח בחיי יום אחד, ועיין לנפשך ע"ן שיאות לכמור, ויהיו שקול עם שכלך.

רמי שרונה להגיע לרצון בוראו יכנס מן הפתח הצר שיכנסו ממנו החסידים הסובלים, וכלנו נקוה הטוב, ולא יגיעוהו אלא הממהרים אליו, הרצים עדיו, כמו שאמרו חז"ל: "הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים". ואמר דוד (תהל' קמ"ה) "חשתי ולא התמהמהתי".

ראב"ע ד"ה דרשו ה' וגו'
לפי דעתי, כי זאת הפרשה תוכחה על אנשי דורו. והטעם: אחר שתדעו כי תגאלו מכלל וגם מכל הגויים פעם שנית דרשו השם!
...וטעם "בהמצאו" - לדורשים, כי ידוע כי השם נמצא בכל מקום ובכל עת, הנה הטעם: קודם חתום הגזרות.

שד"ל ד"ה דרשו ה' בהמצאו:
קודם הגאולה, כי אחרי שיגאל את עמו, יבער הקוצים מכרמו, ככתוב בסוף הספר (ישע' ס"ו י"ז) "המתקדשים והמטהרים אל הגנות וגו' יחד יסופו וגו' ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי...".

הכורס ד"ה בהמצאו:
בעבור שהוא נמצא תמיד, וכן בהיותו קרוב, שהוא תמיד קרוב אל משועו.

(1) כמה פירושים שונים לבי"ח "בהמצאו" ניתנים בדברי ארבעה הפירושים הנ"ל?

(2) במה שונה תפישתו של רבנו בחיי בעל "חובת הלבבות" מדעת הראב"ע ושד"ל?

א (3) לשם מה מזכיר הראב"ע בפירושו "כי ידוע כי ה' נמצא בכל מקום ובכל עת". - אם הדבר ידוע, למה לו להזכירו כאן?

(4) הראב"ע מזכיר בפירושו את "אנשי דורו" של הנביא. מתי חי הנביא לפי דעתו?

א (5) במה שונה תרגום יונתן מכל הפירושים ששמענו עד הנה: "תבעו דחלתא ד"ה עד דאתון (=אתם) חייין בעו מן קדמוהי עד דאתון קימין".

2 המלבי"ם ד"ה דרשו:
היטועה בדרך-כלל תלויה בתשובה ומעשים טובים, ולכן "דרשו ה'", תחילה יש לך להזהר שלא תעזב את ה' לצאת מביתך כלל, והוא שלא תחטא כלל. דרשו את ה', בקשו פניו, כל זמן שהוא נמצא אצלכם.
אולם גם אם חטאתם עד שיצא מאתכם ע"י חטאתיכם, תשתדלו לקראו שישבו אליכם בעוד "בהיותו קרוב", כמי שאוהבו יצא מאתו בחרי-אף, שקוראו שישבו אליו תיכף, ואינו ממתיך עד שיתרחק האוהב, כן אם חטאת שוב תיכף בתשובה ולא תמתין עד יום אחר.
אולם גם אם חטאת, וגם אם הרבית לפשוע עד שנתרחק ה' ממך מרחק רב, מכל-מקום "יעזב רשע דרכו", כי גם הרשע שהרשע הרבה יש לו תקנה על-ידך? טיעזב דרכו; ולא לבד הרשע שהוא חטא מצד התאוה כי גם ה"איש און", שזה מורה שחטא מצד המינות והכפירה, יש לו גם כן תקנה ע"י שייעזב מחשבותיו הכוזבות ויתחיל להאמין בה'.

א (1) איך מישב המלבי"ם את הקושיה על פסוקנו "והלא הוא נמצא תמיד"?

(2) מה האופיני לדרך פרשנותו בפירושו זה לפסוקנו?

ג. יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישב אל ה' וירחמהו...

חובת הלבבות: שער התשובה

פרק ד': אבל גדרי התשובה הם ארבעה: הראשון חרטה על מה שקדם לו מן העוונות. והשני שיעזבם ויסור מהם. והשלישי שיתודה בהם ויבקש מחילה עליהם. והרביעי שיקבל על בפשר, שלא ישוב לעשותם בלבו ובמצפנו...

פרק ה': אבל תנאי גדרי התשובה רבים מאד. אך אזכור מהם עשרים תנאים... מהם תנאי החרטה חמשה... ותנאי העזיבה גם כן חמשה: אחד מהם עזיבה כל מה שהחזיר הבורא ממנו, כמו שנאמר (עמוס פרק ה') "שנאו רע ואהבו טוב...". ואמר (ישעיה נ"ו) "...ושומר ידו מעשות כל רע", ואמר (ישע' נ"ה) "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וגו'".

הסבר מה ראה לחביא כהדגמה לדרישת העזיבה שלושה פסוקים (אחד מעמוס ושנים מהפסלתנו), מה מחדש כל פסוק על קודמיו? (שים לב: אין הוא מביא את הפסוקים לפי סדרם במקרא!)

התשובה נא לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים.